

25. august 2026

EIK suurkoja lahend nr 2170/24 – ebaseaduslik vahistamine või kinnipidamine

Kavala vs. Türqi (nr 2)

Artiklid 3, 6, 10, 11, 18, 41 ja 46

Asjaolud

Mehmet Osman Kavala (asjas kaebaja) on Türqi inimõiguslane. Ta on osalenud paljude valitsusväliste organisatsioonide ning kodanikuühiskonna liikumiste asutamises, mis tegutsevad inimõiguste, kultuuri, sotsiaaluuringute, ajaloolise leppimise ja keskkonnakaitse valdkonnas.

Kaebajalt on vabadus võetud katkematult alates 18. oktoobrist 2017. Teda kahtlustati algselt katses kukutada Türqi valitsust jõu ja vägivalda abil seoses Gezi pargi sündmustega ning katses kukutada põhiseaduslikku korda seoses 15. juuli 2016. aasta riigipöördekatsega, mis tõi kaasa erakorralise seisukorra väljakuulutamise Türkis 20. juulist 2016 kuni 18. juulini 2018.

Istanbuli 13. Assise'i kohus mõistis 25. aprillil 2022 ta Gezi pargi sündmustega seotud süüdistuses süüdi ja mõistis talle eluaegse vangistuse raskendatud asjaoludel. Samuti otsustas kohus tema kinnipidamise jätkumise selles asjas. Apellatsioonikohtu otsusega jäeti süüdimõistev otsus jõusse 28. detsembril 2022 ja kassatsioonikohtu otsusega 28. septembril 2023.

Kaebaja kinnipidamine on olnud Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) kahe otsuse esemeks. 10. detsembri 2019. aasta kohtuasjas *Kavala vs. Türqi* leidis EIK konventsiooni artikli 5 lõigete 1 ja 4 ning artikli 18 rikkumise koosmõjus artikli 5 lõikega 1, kuna kahtlustes, mida kasutati kaebaja esialgse eelvangistusse paigutamise ja tema jätkuva kinnipidamise põhjendamiseks, puudus "mõistlikkus".

Kohtuotsus edastati Ministrite Komiteele selle täitmise järelevalveks. Ministrite Komitee otsustas 2. veebruaril 2022 vaheotsuses esitada EIK-le küsimuse, kas Türqi Vabariik ei ole täitnud oma kohustust kohtuotsust järgida. Kohus tegi 11. juulil 2022 otsuse kohtuasjas *Kavala vs. Türqi* (rikkumismenetlus), milles järeldas, et seda kohustust ei ole täidetud.

EIK koda loobus 16. detsembril 2025 pädevusest suurekoja kasuks.

EIK suurkoja seisukohad

Siseriiklike õiguskaitsevahendite ammendamata jätmine

Kohus leidis, et kaebaja ei olnud kohustatud ootama põhiseaduskohtus pooleliolevate menetluste tulemust, arvestades tema pidevat kinnipidamist alates 2017. aasta oktoobrist ning tema järjekindlat, kuid tulemusteta esitatud kõigi siseriiklike õiguskaitsevahendite kasutamist. Kohus märkis samuti, et asja iseloomustas kohtuotsuste täitmata jätmine, õigeksmõistva otsuse käegakatsutava mõju puudumine ja rida kinnipidamismeetmeid, mis olid vastuolus 19. detsembri 2019. aasta kohtuasjas Kavala vs. Türqi tehtud otsuse järeldustega. Vabastades kaebaja kohustusest oodata oma kahe põhiseaduskohtus poolelioleva individuaalkaebuse lahendit, võttis kohus arvesse nende läbivaatamisele kulunud ülemäärast aega.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd ja Eestiga seotud lahendid.

Artiklid 10 ja 11

Kohus leidis, et teod, milles kaebajat süüdistati – osalemine avalikus arutelus, abi kodanikuühiskonna algatustele, toetus rahumeelsetele Gezi pargi meeleavaldustele –, jäid konventsiooni artiklitega 10 ja 11 tagatud õiguste kohaldamisalasse. Võrdsustades need tegevused erakordselt raske süüteo objektiivse küljega, ilma et oleks tõendatud kaebaja otsene osalemine kolmandate isikute toime pandud vägivallaaktides, kehtestasid siseriiklikud kohtud talle ilmselgelt ebaproportsionaalse ja meelevaldse kriminaalvastutuse. Kohus märkis, et viis, kuidas kriminaalkodeksit käesolevas asjas kaebaja vastu esitatud Gezi pargi sündmusi puudutavate süüdistuste osas tõlgendati, laiendas selle kodeksi kohaldamisala ettenägematul viisil, ei pakkunud vajalikku miinimumkaitset meelevaldse sekkumise eest ega olnud seetõttu käsitatav „seadusega ettenähtuna”. Kohus järeldas, et rikutud on konventsiooni artikleid 10 ja 11.

Artikkel 6

Kohus märkis, et kaebaja suhtes läbi viidud kriminaalmenetluses esines tõsiseid puudujääke, mis mõjutasid nii menetluse õiglust kui ka kohtute sõltumatuse ja erapooletuse tagatist.

Kohus märkis, et süüdimõistev otsus põhines suurel määral kontekstipõhistel ja ebapiisavalt individualiseeritud järeldustel. Seega mõisteti kaebaja süüdi konventsiooniga tagatud vabaduste teostamisega seotud tegude eest pärast kriminaalkodeksi meelevaldset ja ettenägematut tõlgendamist.

Võttes laiemalt arvesse struktuurset konteksti, mis õhonestab Türgi õigussüsteemi sõltumatust, kahjustasid need puudujäägid põhjalikult kaebaja õiglase kohtuliku arutamise õiguse tuuma. Sellest tulenevalt leidis aset artikli 6 lõike 1 rikkumine.

Artikkel 5 lõige 1

Kohus märkis, et kaebaja kogu vabadusekaotuse periood alates 10. detsembrist 2019 on olnud meelevaldne, kuna see ei põhinenud mõistlikel alustel, mis teeniksid ühtegi konventsioonis sätestatud õigustatud eesmärki. Lisaks on ametivõimud tegutsenud pahauskelt, otsides alternatiivseid aluseid kaebaja kinnipidamise jätkumise tagamiseks. Samuti ei saa kaebaja kinnipidamist käesolevas asjas – mis põhineb sellise karistuse täideviimisel, mis määrati menetluses, kus leidis aset ilmse õigusemõistmise eiramine – pidada konventsiooni artikli 5 lõike 1 tähenduses „seaduslikuks”.

Kohus järeldas, et kaebaja vabadusekaotus tervikuna alates 10. detsembrist 2019 on toonud kaasa konventsiooni artikli 5 lõike 1 rikkumise.

Artikkel 18

Võttes arvesse kõiki asjaolu asjas, pidas kohus tõendatuks, et kaebaja suhtes rakendatud meetmed (kriminaalmenetluse algatamine, tema jätkuv eelvangistus ja süüdimõistmine) olid valdavalt motiveeritud tagamõtetest, nimelt soovist karistada teda tema rolli eest Gezi pargi meeleavaldustes ja tema kui inimõiguslase vaadete väljendamise eest ning teda vaigistada. Kaebaja pikaajaline vabadusekaotus, mis jätkus hoolimata riigisisest õigeksmõistvast otsusest ja kahest siduvast kohtuotsusest, milles EIK oli tuvastanud tõsised rikkumised, tõi esile eriti tõsise rünnaku õigusriigi põhimõtte olemuslike tagatiste vastu.

Seetõttu otsustas kohus, et rikutud on konventsiooni artiklit 18 koosmõjus artikli 5 lõikega 1, artikli 6 lõikega 1 ning artiklitega 10 ja 11.

Artikkel 3

Kohus märkis, et kaebajale tingimusteta eluaegse vangistuse määramine ei ole kooskõlas konventsiooni artikliga 3. Kohus otsustas, et seda artiklit on rikutud.

Artikkel 46

Kohus leidis eelkõige, et kaebaja vabadusekaotus pärast tema 25. aprilli 2022. aasta süüdimõistvat otsust, mis oli jõustunud, põhines ilmselgel õigusemõistmise eiramisel. Samuti märkis kohus, et see vangistus määrati menetluses, mida varjutasid konventsioonis sätestatud õiguste mitmed omavahel seotud rikkumised, kahjustades seeläbi artikliga 6 tagatud garantiide tuuma. Sellistes tingimustes tähendaks kaebaja jätkuv vangistus pärast käesoleva kohtuotsuse vastuvõtmist juba tuvastatud rikkumiste, eriti konventsiooni artikli 5 lõike 1 jätkumist. Võttes arvesse asja eriolukorda, konventsiooni artiklite 5 lõike 1, 6 lõike 1, 10 ja 11 ning nende sätetega seotud artikli 18 rikkumiste raskust ja tungivat vajadust neile lõpp teha, leidis kohus, et vastustav riik on kohustatud tagama taotleja vabastamise esimesel võimalusel.

Lisaks lasus vastustaval riigil kohustus võtta võimalikult kiiresti kasutusele kõik asjakohased meetmed, et kõrvaldada kaebaja süüdimõistmise tagajärjed ja heastada tuvastatud rikkumised tulemuslikul viisil.

Kohus rõhutas, et täielik kuuletumine põhiseaduskohtu otsustele on õigusriigi põhimõtte järgimiseks hädavajalik. Sellega seoses kordas kohus, et nagu põhiseaduskohus oli välja toonud, seab selle kohtu otsuste täitmata jätmine ohtu individuaalse kaebuse menetluse tõhususe ja õõnestab põhiseaduslikku korda. Konventsiooni artikkel 46 paneb osalisriikidele õiguslikult siduva kohustuse täita EIK lõplikke otsuseid, mis eeldab nende täielikku, tõhusat ja viivitamatut täideviimist.

Artikkel 41

Kohus otsustas häältega 15 poolt ja 2 vastu, et Türgi peab maksma kaebajale mittevaralise kahju hüvitamiseks 70 000 eurot ning kulude katteks 43 342,57 eurot.

Kohtunikud Vehabović ja Yüksel esitasid ühise enamusega mittenõustuva arvamuse ning kohtunik Yüksel esitas ka ise enamusega mittenõustuva arvamuse. Need arvamused on lisatud kohtuotsusele.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)